

Інституційне забезпечення

«У наш бурхливий період революційних трансформацій ми є постійно діючим арбітражним інститутом, який впевнено почуває себе на світовому ринку арбітражних послуг», – наголошує Микола Селівон, голова ICAC

«Глобальний вектор розвитку арбітражу – це підвищення його ефективності та надання більшого комфорту користувачам послуг», – підкреслює Микола Селівон, голова Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (ICAC). В інтерв'ю «Юридичній практиці» він аналізує, на що саме першочергово звертають увагу представники бізнесу та їх юридичні радники, й ділиться планами щодо подальшого вдосконалення ICAC.

– Які зовнішні та внутрішні фактори наразі детермінують тренди розвитку міжнародного арбітражу?

– Арбітраж є частиною суспільного життя держави, тому ми залежні від зовнішніх викликів. Пандемія, Brexit, санкції однієї держави проти іншої, стагнація міжнародної торгівлі, глобальна реформа механізму врегулювання спорів між іноземним інвестором і державою, гендерна рівність, боротьба за екологію – це все впливає на розвиток арбітражу. Також на глобальному порядку денному стоять більш специфічні питання: напрацювання стандартів щодо прозорості арбітражу, розкриття арбітрами конфлікту інтересів тощо.

Що ж до внутрішніх факторів, то вони в кожній державі свої. Чесно кажучи, власне українські впливають на розвиток арбітражу як позитивно, так і негативно, але значно суттєвіше за глобальні тренди.

– Що мотивує арбітражні інституції змінюватися? Наскільки вагомим є фактор конкурентної боротьби за користувачів послуг?

– Глобальний вектор розвитку арбітражу – це підвищення його ефективності та надання більшого комфорту користувачам послуг. Це глобальна стратегічна лінія, яку задає UNCITRAL. Якщо ICAC стоятиме на місці та не вдосконалюватиме адміністрування арбітражного процесу, ми загинемо як інститут. Сторони довірятимуть право вирішення спорів саме ICAC тільки тоді, коли ми гарантуємо відповідну якість роботи: ефективність розгляду справ, професійний склад арбітражу, виконуваність рішень тощо.

Конкуренція між глобальними арбітражними інститутами була і буде (особливо між тими, що функціонують в одному регіоні), як і конкуренція між арбітражними інститутами та державними судами. Однак саме користувачі послуг штовхають арбітраж до вдосконалення, і це аксіома. Тому ми реагуємо на їхні запити, як і на зміни законодавства та судової практики, глобальні виклики. В ICAC було вже чотири редакції Регламенту, і майже щороку ми аналізуємо практику його застосування, заповнюємо прогалини і вже напрацьовуємо новий пакет змін.

– Як еволюціонують вимоги бізнесу та його юридичних радників щодо правил і сервісів ICAC?

– До арбітражної інституції в бізнесу три основні питання: як довго буде розглядатися справа, скільки це коштує та чи

винесено не на основі права і фактичних обставин справи, користувач повторно не звернеться до такого інституту. Тому ми боремося за те, щоб кожне наше рішення було об'єктивним, справедливим і виконуваним. І щоб навіть сторона, проти якої було прийнято рішення, була морально задоволена.

– Перевагою ICAC називають, зокрема, оптимальне співвідношення ціни та якості. Водночас чимало респондентів критикують як розміри арбітражних зборів, так і строки розгляду справ. Як ви прокоментуєте такі результати дослідження «Юридичної практики»?

– Мене трохи здивували результати дослідження, тому що вартість арбітражного розгляду в ICAC у 3–4 рази конкурентніша, ніж в арбітражних інститутах Центральної та Західної Європи. Це щороку підтверджують і порівняльні дані Global Arbitration Review. На двох міжнародних конференціях мене навіть звинуватили у демпінгу. Всі наші арбітражні збори йдуть на арбітражні витрати й гонорари арбітрів.

У 2014 році ми значно знизили ставки арбітражного збору для великих за ціною позовів. А ще ми 30 років не збільшували арбітражні збори і витрати в доларовому еквіваленті. Як був реєстраційний збір \$600, так і залишився. Приблизно в 70 % спорів позивачем є саме українське підприємство, яке і має сплачувати арбітражний збір. Наразі збільшувати його, зважаючи на складну ситуацію, було б економічно і політично неправильно.

МИКОЛА СЕЛІВОН: «ДО АРБІТРАЖНОЇ ІНСТИТУЦІЇ В БІЗНЕСУ ТРИ ОСНОВНІ ПИТАННЯ: ЯК ДОВГО БУДЕ РОЗГЛЯДАТИСЯ СПРАВА, СКІЛЬКИ ЦЕ КОШТУЄ ТА ЧИ ЗАБЕЗПЕЧУЄТЬСЯ ВИКОНУВАНІСТЬ ПРИЙНЯТОГО РІШЕННЯ»

забезпечується виконуваність прийнятого рішення. Зараз ми також упроваджуємо такий важливий елемент, як комфорт. Від подання позовної заяви й до отримання арбітражного рішення сторона повинна відчувати піклування ICAC. І увага, і оперативність, і ефективна комунікація між учасниками, і технічно обладнані зали – це все належить до комфорту.

А незалежність, неупередженість і професійність арбітрів – аксіоми арбітражу. У разі помилки, коли рішення буде

Щодо строків, то завдяки чіткій роботі секретаріату та арбітрів у 2021 році третину справ було розглянуто протягом трьох місяців. Це надзвичайно швидко, оскільки в більшості арбітражних інституцій такі строки встановлено для прискорених процедур. До того ж у Регламенті ми передбачили можливість прискореного розгляду справ – у 60-денний строк. Але за два роки за такою процедурою було розглянуто до десятка справ. Відсутність запити з боку користувачів означає, що наші строки в цілому їх задовольняють.

– **Який фідбек ви отримуєте щодо останніх змін, внесених у Регламент?**

– І респонденти першого в історії дослідження якості арбітражу в Україні, яке провела «Юридична практика» у 2022 році, і учасники міжнародних конференцій позитивно оцінюють наш Регламент. Зміни, запроваджені у 2020 році, першочергово були націлені на функціонування ICAC в умовах пандемії: технічне переоснащення, проведення онлайн-слухань тощо. Сьогодні доопрацьовуємо питання щодо захисту конфіденційності інформації та переведення всього арбітражного процесу в електронний вигляд. Щоправда, тут теж є проблеми: поки що документообіг має вестися паралельно в паперовому та електронному вигляді.

Наш Регламент в останній редакції також був спрямований на більш чітке адміністрування, щоб забезпечити максимально швидко, чітку та ефективну організацію арбітражного процесу. Тому навіть у такий складний час в ICAC стабільні показники кількості справ, які надходять до нас на розгляд, – у середньому це 300 справ на рік.

– **Крім диджиталізації, які ще сфери для подальшого покращення роботи ICAC ви бачите? Які кроки вже здійснюються?**

– У цьому питанні можна виділити три зрізи. Перший – це глобальне завдання з удосконалення арбітражу, про яке я вже згадував. Другий – проблеми, пов'язані з COVID. Онлайн-режим – це добре, адже це і швидкість, і зручність, і економія, і вища залученість іноземних арбітрів. Але у зв'язку з цим виникає запитання: чи є в сторони право вимагати проведення слухання офлайн у приміщенні арбітражного суду? Міжнародна рада з комерційного арбітражу, узагальнивши практику 86 країн, включаючи Україну, навіть провела дослідження на цю тему. Правове регулювання цих та подібних питань на сьогодні відсутнє або перебуває на початковому етапі. У нас уже було два випадки, коли сторона вимагала слухання саме офлайн, за присутності й складу арбітражу, і сторін у приміщенні ICAC. Щодо цього в нас є норма Регламенту, а от як вирішить судова практика і законодавець, складно сказати.

І третій зріз – це критична переоцінка вже чинних арбітражних інсти-

тутів і форм. Наприклад, у Регламенті 2018 року ми запровадили поняття організаційних нарад, які в складних справах допомагають вирішувати організаційні та процедурні питання. Але практика показала, що в окремих випадках організаційні наради надзвичайно затягують розгляд справи. Тому потрібно розібратися, в чому питання та хто недопрацьовує. Інший приклад: нас багато років вчили, що без допиту свідків немає справи. Та чи є доцільність таких свідчень у справах, які розглядаються арбітражем? Адже події, які аналізує склад арбітражу, як правило, відбувалися два, три, п'ять років тому, і свідки (а їх може бути по 5–6) уже забули про ті події. Форми розгляду справи є усталеними, але треба проаналізувати їх ефективність, зробити зручнішими для ухвалення справедливого рішення. Наразі ми переглядаємо всі норми Регламенту, щоб їх удосконалити.

МИКОЛА СЕЛІВОН: «ICAC ГОТОВИЙ СТАТИ ТІЄЮ ІНСТИТУЦІЄЮ, ЯКА ВИРІШУЄ СПОРИ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ІНОЗЕМНИМ ІНВЕТОРОМ»

В ICAC є план на 2021–2022 роки, що передбачає розвиток у всіх напрямках від інформаційно-комунікаційної політики до вимог щодо неупередженості та незалежності арбітрів. Можу з гордістю сказати, що ICAC – це єдина в Україні постійно діюча юрисдикційна установа, яка в очах громадськості й влади не є корумпованою. Це результат, який здобувся протягом 30 років роботи ICAC, а також заслуга його засновника – академіка Ігоря Побірченка.

– **В яких клієнтах зацікавлений ICAC із погляду географії сторін, права, що застосовується, категорій спорів, ціни тощо?**

– Ми ніколи не ділимо клієнтів за критерієм вигідності й приймаємо до провадження всі позови, що надходять до ICAC відповідно до нашої юрисдикції. Наприклад, якимось ми з двома іншими арбітрами розглядали спір із вартістю позову в 1 цент і ухвалили рішення щодо стягнення цієї суми. Найбільший спір був приблизно на пів мільярда доларів. Зараз адмініструємо справу на \$300 млн. Тобто в ICAC різнохарактерні спори. Цим ми відрізняємось від глобальних гравців, які не зацікавлені у невеликих справах і чия тарифна політика та особливості

регламентів роблять розгляд спорів із невеликою ціною позову занадто дорогим для сторін.

Тенденцією є те, що ми розглядаємо дедалі більше спорів у сфері фінансів, страхування та IT. Саме зараз шукаємо спеціалізованих арбітрів, щоб у 2023 році розширити наш рекомендаційний список.

– **Як ви ставитесь до ініціативи створення в Україні інституції для розгляду інвестиційних спорів? Чи може це бути реалізовано на платформі ICAC?**

– Це болюче питання. Протягом усіх років незалежності наша держава, за певними винятками, ставилася до розвитку національного арбітражу або інертно, або критично. І розмови про відкриття спеціалізованого інвестиційного суду або філіалів міжнародних арбітражних інституцій вкотре це доводять. На мою думку, це все неправильно. Більшість закордонних арбітражів поряд із комерційними розглядають інвестиційні спори і навіть не мають окремих регламентів. Це нормальна практика.

ICAC готовий стати тією інституцією, яка вирішує спори між державою та іноземним інвестором. Ми вже обговорюємо можливі точкові доповнення до Регламенту у зв'язку з цим. У нас є необхідна матеріально-технічна та організаційна база, в нашому рекомендаційному списку є 15 іноземних арбітрів із досвідом вирішення інвестиційних спорів. Бракує лише законодавчої бази. Тому наша робоча група з удосконалення арбітражного законодавства розробила законопроект, який вирішує питання щодо інвестиційних спорів. Зараз проект проходить експертизу. Вирішення цього питання буде лакмусовим папірцем того, як держава насправді дбає про розвиток національного арбітражу.

Важливо розуміти, що розбудова в Україні системи альтернативного вирішення спорів – це не тільки розвантаження судової системи, це поліпшення авторитету країни, залучення інвесторів, розвиток ринку юридичних послуг. Без розвитку національного арбітражу в нас не буде проарбітражної держави. Прикро бачити національну політику, яка вважає за краще залучити чуже, ніж розвивати своє.

ICAC уже 30 років. У наш бурхливий період революційних трансформацій ми є постійно діючим арбітражним інститутом, який впевнено почуває себе на світовому ринку арбітражних послуг.

(Бесіду вів Олексій НАСАДЮК,
«Юридична практика»)